

Іванна Щербай

Національний університет “Львівська політехніка”,
Інститут права, психології та інноваційної освіти,
лаборантка кафедри,
ivashkakaktys@gmail.com

ЦІННОСТІ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ

<http://doi.org/10.23939/law2021.31.128>

© Щербай І., 2021

Свобода людини розвивається протягом багатьох століть, тому доволі багатозначна та не стоїть на місці, а досі є актуальною темою для багатьох науковців.

Існує багато різних поділів та визначень свободи, і кожне з них певною мірою цікаве та доречне. Але свобода – це цінність людини, яка надана їй Богом і завдяки якій людина може діяти з власної волі, не піддаючись обставинам.

Цінність прав та свобод нині є дуже актуальною темою, оскільки більшість наших прав і свобод обмежені через певні матеріальні та духовні цінності. Адже, працюючи на роботі чи перебуваючи в будь-якій структурі, ми часто не можемо робити так, як вважаємо за потрібне, над нами завжди є люди, які контролюють наші вчинки та поведінку у тих чи інших життєвих ситуаціях. Свою свободу ми не завжди в повному обсязі можемо використовувати через певні духовні та моральні переконання.

Природний стан, у якому жили люди, є доволі цікавим прикладом для теперішнього суспільства. Адже колись люди мали необмежену свободу і були рівними між собою. Не було ні бідних, ні багатих, усі мали однакові можливості, а нинішні люди забули про свій початок. Хоч колись люди і не мали законів, правил, які обмежували їхню свободу, проте вміли виражати свободу від душі, теперішньому суспільству є чого повчитись і до чого прагнути.

Варто наголосити, що свобода у належному розумінні не асоціюється з безкарністю та вседозволеністю, а навпаки, встановлює певні законні межі, відповідно до яких повинен діяти індивід. Тільки тоді, коли люди зможуть зрозуміти істинний сенс свободи, підвищаться їхня правова культура та правове розуміння. Для цього в державних службах можна створити певні юридичні консультації, щоб люди ставали правосвідомішими.

Ключові слова: свобода; природне право; людська гідність; цінність людини.

Постановка проблеми. Свободу людини можна пов'язувати з її гідністю. Адже Бог створив людину вільною, наділив її певними чеснотами, до яких можна зарахувати і свободну волю, і гідність людини. Люди наділені цінностями, вони мають навчитись правильно керувати ними і завдяки цьому можуть піднятися до захмарних висот, але коли вони забувають, хто наділив їх цими чеснотами, можуть опуститись до тваринного світу.

Аналіз дослідження проблеми. Зв'язок прав та свобод людини та її гідності цікавив видатних зарубіжних та вітчизняних мислителів і науковців, серед яких С. Сливка, О. Гришук, Ш. Монтеск'є, Ф. Гаск, І. Берлін, С. Погребняк, Ю. Єршов, П. Рабінович, Ж.-Ж. Руссо.

Мета роботи полягає в тому, щоб дослідити питання цінностей прав і свобод людини та їх зв'язок із людською гідністю.

Виклад основного матеріалу. Із філософського погляду свобода – це стан незв'язаності волі, що спрямована на задоволення особою своїх потреб та інтересів. Крім того, це специфічний спосіб буття людини у світі природного, надприродного або соціального детермінізму, об'єктивних законів буття; це здатність людини бути творцем своїх вчинків і власної поведінки, нести за них відповідальність [1, с. 46].

Поняття “свобода” відоме світовій правовій та філософській думці із давніх часів. За довгий період розвитку всесвітньої історії термін “свободи” зазнав істотних трансформацій. У філософії античного періоду розвитку суспільства соціальну свободу розглядали як можливість конкретної людини діяти відповідно до своєї волі [2, с. 146]. Свободу античної людини Аристотель розглядав у співвідношенні з рабством. На думку мислителя, свобода людини складається з трьох можливостей: 1) вибору права розуміння; 2) приборкання неугамованих пристрастей; 3) правильних дій [3, с. 60].

Недоречно прирівнювати свободу до рабства, бо ми живемо в демократичній державі. Тому кожен сам вибирає свій шлях у житті, адже кожному з нас Бог дав свободну волю.

О. Гришук вважає, що ідентичність соціального індивіда, який визначає сам себе, вимагає такого соціального середовища, яке особливостями свого функціонування визнає право на автономні рішення людини. Науковці виділяють різні види свободи, в якій може реалізовуватися ідентичність людини:

1. Громадянська свобода, що розглядається як право кожної людини на те, щоб з нею поводитись відповідно до закону. Людина, яка не має юридичних прав, стає цілком залежною від інших людей та суспільства, а тому є рабом. Перший крок до свободи полягає у вимозі запровадити закони, що звільняють людину від страху перед свавільною агресією і примусом. Тому це єдиний можливий спосіб домогтися свободи для всього суспільства, і лише в такому розумінні така свобода матиме сенс.

2. Фіскальна свобода, яка означає стабільність оподаткування і визначеність податків загальним і безстороннім законом. Свобода у цій сфері означає обмеження виконавчої влади через закон і постійний нагляд.

3. Особиста свобода, в основі якої є свобода думки, тобто свобода від осуду щодо суджень, які людина сама сформулювала своїм розумом. З нею тісно пов'язана воля обмінюватися думками, адже думка, як правило, є суспільним продуктом і її супроводжує свобода слова, мирних дискусій та свобода друку.

4. Соціальна свобода від обмежень, які є наслідком ієрархічної структури суспільства.

5. Економічна свобода, яка охоплює свободу контракту й особисту відповідальність за власні дії, а також право свободи об'єднань [98, с. 490], основою чого є домовленість щодо спільних дій, спрямованих на реалізацію спільних інтересів.

6. Домашня свобода, яка передбачає рівність чоловіка та дружини, свободу укладання шлюбу за контрактом та забезпечення морального, фізичного і розумового виховання дітей.

7. Національна, місцева і расова свобода.

8. Міжнародна свобода, яка спрямована проти використання сили і ґрунтується на принципі невтручання [4, с. 136–137].

9. Політична свобода, яка ґрунтується на суверенітеті народу та праві брати участь в управлінні суспільними справами [5, с. 459].

Ш. Монтеск'є, визначаючи свободу, вказував, що це право людини робити все, дозволене законом. Тільки за таких умов людина може мати повну свободу, бути вільною у виборі певного варіанта поведінки в межах чинних у державі законів. Якщо в суспільстві не забезпечена реалізація прав і свобод людини, її недоторканність, таке суспільство не може вважатися демократичним [6, с. 89].

На мою думку, робити все, дозволене законом, не визначатиме саме свободу, адже людина має прислухатися до свого духовного поклику і тоді в умовах свободи ухвалювати ті чи інші рішення. Адже трапляються випадки, коли діяння особою законні, але не відповідають моральним цінностям людини.

Філософсько-правові погляди німецького філософа Й. Г. Фіхте були вихідними для питання про свободу. У свободі він бачив не безпричинний акт, а дію, основою якої є пізнання необхідності. Мислитель вважав за доцільне ставити свободи людини в залежність не від індивідуальної людської мудрості, а від стану історичного суспільного розвитку та від епохи, якій належить певний індивід. Кожна людина має реалізовувати свою особисту свободу в межах її загальної свободи, але важливо, аби її прагнення ніяк не вийшли за межі загальної свободи, обов'язково потрібна правова спільність людей, основою якої є правовий закон [7, с. 136].

Правову спільність формує природне право, при тому, що всі природні закони є виключно правовими. Загальну свободу доцільно розглядати як допустимий рівень свободної людини, акмеологію свободної волі. Кожний індивід має свою акмеологічну точку, яку неможливо подолати, а якщо спробує зробити це, настає природна правова санкція. Доцільним видається вислів філософа Й. Г. Фіхте: хто яку філософію вибере – залежить від того, яка ця людина [8, с. 462]. А вища мета людини – повна згода зі самим собою і – щоб вона мала змогу перебувати у згоді зі самим собою – узгодження всіх речей поза нею з необхідними практичними поняттями про них, які визначають, якими вони повинні бути. Цю згоду І. Кант називає вищим благословенням [9, с. 13].

Ф. Гаск визначає волю (liberty) або свободу (freedom) як стан, такі умови існування людини, за яких примушування одних іншими зменшено настільки, наскільки це можливо в суспільстві. Стан, у якому людина не зазнає примусу внаслідок сваволі іншого чи інших, часто визначається також як “індивідуальна” чи “особиста” свобода [10].

Зі свого боку, розумію поняття індивідуальної свободи як певний внутрішній стан людини, який проявляється у свободі людини думати, дотримуватись певного світогляду, певних моральних переконань, поглядів, що притаманні саме їй.

І. Берлін вважає, що доцільно виділяти два види свободи: 1) негативна свобода, яка зосереджується на відсутності втручання з боку інших людей; 2) позитивна свобода, за якої увага зосереджена на здатності особи самостійно ухвалювати рішення щодо вчинення певних дій. І. Берлін стверджує, що негативну свободу доцільно визначати питанням: “у яких межах суб'єктові – особі чи групі осіб – дозволено чи слід дозволити робити те, що він спроможний робити, і бути тим, ким він спроможний бути, без втручання інших осіб” [11, с. 59]. Тобто автор ставить акцент на свободі як сфері, в якій людині забезпечено відсутність обмежень. У цій сфері суб'єкт наділений “можливістю невизначено різноманітної діяльності” [12, с. 6]. Варто наголосити, що “негативне” вивчення сутності свободи також спостерігається у Т. Гоббса, на думку якого, свобода – це відсутність опору [13, с. 215]. Відтоді це розуміння свободи визнано одним з найдоцільніших і найвдаліших [14, с. 128]. У такому самому напрямі думає й Ш. Монтеск'є. Він вважає, що бути вільним – це не стільки робити те, що хочеш, як можливість не примушувати себе робити те, чого не хочеш [15, с. 288].

Негативна свобода – це вчинення особою певних дій під впливом інших осіб або суспільства, позитивна свобода проявляється в тому, що особа без допомоги інших людей здійснює певні вчинки. Ми є прихильниками позитивної свободи, оскільки кожен із нас повинен сам ухвалювати рішення і бути відповідальним за них.

С. Погребняк вважає, що позитивна концепція свободи виникає із бажання людини бути єдиним господарем свого життя, прагнення бути суб'єктом, а не об'єктом, ґрунтується на ідеях публічної автономії, самовизначення та самоуправління (варто згадати, що для негативної свободи основоположним слугує прагнення людини не бути об'єктом, проте для негативного аспекту не принципово, хто є тим суб'єктом, котрий визначає межі незалежності особи, тобто формує "ліцензію" на її особисту свободу, забезпечуючи заборону всім іншим втручатися у цю сферу). Особу вважають вільною, якщо її життя та рішення залежать тільки від неї самої, а не від впливу якихось зовнішніх сил. Реалізація позитивної свободи особою як членом суспільства можлива лише через її спільні дії з іншими особами – як правило, через представницькі інституції [16, с. 69].

Кожен повинен бути господарем власного життя, адже коли нашим життям керуватимуть інші люди, ми не зможемо вчитись на власних помилках та набувати певного досвіду.

У межах правової держави поняття свободи, як правило, має чотири напрями розвитку, що дає змогу розуміти її як: 1) незалежність від свавілля з боку інших; 2) наявність гарантованих основних прав, які обмежують монополію державної влади; 3) право брати участь у справах держави, тобто право на участь в ухваленні рішень; 4) здійснення індивідуального самовизначення на основі законів; свобода вибору та ухвалення рішень, свобода визначати власне життя відповідно до своїх уявлень про щастя та його значення [16, с. 71].

Наведемо свою класифікацію свободи. А саме:

- особиста свобода – проявляється у свободі людини думати, дотримуватись певного світогляду, певних моральних переконань, поглядів, що притаманні саме їй;

- політична свобода – проявляється у виборі уряду, у висловлюванні думок щодо правління державою;

- суспільна свобода – проявляється у вчиненні особою певних дій, від яких залежить і доля інших людей.

Ю. Єршов пише, що в юридичному сенсі свободу визначають як нормативно закріплену можливість особи здійснювати дії, вчинки на власний розсуд, не порушуючи свободи інших суб'єктів. Інакше кажучи, це певний правовий статус особи [17, с. 47]. Таке твердження вважаємо доволі ґрунтовним, оскільки особа повинна здійснювати дії на власний розсуд, не порушуючи права інших людей, але й не порушуючи закону.

У свідомості багатьох людей свобода пов'язана із відсутністю внутрішніх і зовнішніх обмежень, безкарністю та вседозволеністю. Вона не сприяє формуванню традицій законслухняності й зміцнює вплив правового нігілізму. Зміцнення державності та правопорядку в політичній і правовій сферах, без чого немислимий розвиток громадянського суспільства, має спиратися на стійкий ідеологічний фундамент. Його основою є визнання правового розуміння свободи як категорії права, яка протидіє розумінню свободи як дозволу і перешкоджає "розмиванню" основ правової свідомості та правової культури суспільства [18, с. 52].

Потрібно доносити до людей, що свобода у своєму розумінні не асоціюється із безкарністю та вседозволеністю, а навпаки, встановлює певні законні межі, відповідно до яких повинен діяти індивід. Тільки тоді, коли люди зможуть зрозуміти істинний сенс свободи, ми зможемо підвищити їхню правову культуру та правове розуміння. Для цього в державних службах можна створити певні юридичні консультації, щоб люди ставали правосвідомішими.

П. Рабінович визначає право на свободу (чи фактичну свободу) як можливість для особи бути вільною від інших осіб та вільно реалізовувати свої права, визначені законодавством України, а також проявляти власну волю у своїх висловлюваннях, діях та діяльності відповідно до власних ідеологічних уявлень та переконань без всяких обмежень, в разі якщо обмеження не передбачені законодавством України. Свобода полягає у тому, що вона залежить лише від індивідуальної волі людини або обмежує її дії нормами моралі, релігійними чи корпоративними нормами. Право на

свободу та наявність гарантій, які дають змогу його реалізувати, найточніше характеризують державу як правову чи тоталітарну [19, с. 121].

Тож, вважаємо, П. Рабінович дуже чітко описує свободу. Адже прояв власної свободної волі у своїх вчинках дуже цінний сьогодні.

С. Сливка зазначає, що людина наділена волею і це має проявлятися у природному праві, у межах вищої абсолютної моралі, із імперативністю у вигляді совісті та сумління [20, с. 112].

На міжнародному і національному рівнях передбачено гарантії свободи природного існування. Щодо міжнародного рівня, то гарантією може виступати ст. 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. У вказаній нормі зазначено, що нікого не може бути позбавлено волі, за винятком випадків і в порядку, встановленому законом: законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом; законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом; законний арешт або затримання особи, здійснене задля впровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо це обґрунтовано вважають необхідним, щоб запобігти вчиненню нею злочину чи її втечі після його вчинення; затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових виховних заходів або законне затримання неповнолітнього для допровадження його до компетентного органу; законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг; законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції [21].

Схожі положення закріплено і в національному законодавстві – Конституції України та Кримінальному процесуальному кодексі України. Варто згадати, що гарантії права на свободу природного існування містяться і в Кримінальному кодексі України, наприклад, кримінально караними є незаконне позбавлення волі або викрадення людини, захоплення заручників, торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передавання людини, незаконне поміщення у психіатричний заклад.

З обґрунтуванням земного призначення людини в епоху Відродження пов'язують проблеми свободи. Честь людини і її самоствердження визнають підставою свободи. Людина вільна, має змогу злетіти до захмарних висот, але також схильна опускатись до тваринного стану [22, с. 26].

Свобода набирає чіткої правової вираженості в добу Нового часу і розглядається як "усвідомлена необхідність". Дж. Локк, Т. Гоббс та Ж.-Ж. Руссо приймають природний стан, у якому жили люди і не знали ні законів, ні державних установ. Проте природний стан не є станом боротьби, як це тлумачив Т. Гоббс, і не є диким станом, як його розумів Ж.-Ж. Руссо, – це стан свободи, в якій немає обмежень, і завдяки цій свободі існує стан абсолютної рівності між людьми. Д. Локк розглядає свободу як природний стан, адже людина є вільною істотою від самого народження, як і істотою розумною. Тож свобода для всіх однакова, вона існує або не існує, оскільки немає законів, які обмежують її та встановлюють правила користування нею. Із вказаного випливає важливий висновок: якщо люди за природою вільні, то всі люди відповідно за природою рівні між собою, рівні за законом, хоча можуть бути і не рівні за силою. На його думку, свобода і рівність є умовами, на яких ґрунтуються права людини [23, с. 79].

Природний стан, у якому жили люди, є доволі цікавим прикладом для теперішнього суспільства. Адже колись люди мали необмежену свободу і були рівними між собою. Не було ні бідних, ні багатих, усі мали однакові можливості, а нинішні люди забули про свій початок. Хоч колись люди і не мали законів, правил, які обмежували їхню свободу, проте вміли виражати свободу від душі, теперішньому суспільству є чого повчитись і до чого прагнути.

Г. Спенсер виявив сутність свободи через значення справедливості, що ґрунтоване на етичних позиціях утилітаризму, яке оцінює поведінку людей із позицій суспільної та індивідуальної корис-

ності. Для цього філософа основою справедливості та права слугує корисність, під якою він розуміє адаптацію внутрішніх умов організму до різних зовнішніх умов існування. Найповнішим вираженням такої біологічної рівноваги, яка поступово досягається у процесі еволюції, є саме право. Мета права є утилітарною і полягає в пошуку найкращих умов для вільної діяльності людей. Свобода особистості є метою правової норми. У праві Г. Спенсер вбачав дві основні частини:

1) позитивну, яка охоплює права особи на здійснення вільної діяльності, свободу вільного розвитку, а також на користування результатами своєї діяльності;

2) негативну, що містить обмеження прав, які встановлюються через повагу свободи інших. У цьому розумінні право виникає як коло етичних норм, встановлених суспільством задля захисту свободи індивідів. Ця формула справедливості, за словами Г. Спенсера, повинна об'єднати позитивний елемент із негативним. Вона має бути позитивною, оскільки підтверджує кожній людині, що їй треба надати можливість діяти, адже кожен зобов'язаний відчувати добро і зло, що впливає із його діянь. А негативною має бути, оскільки розуміє, що кожному треба дозволити діяти не інакше як за певних обмежень, що покладаються на нього через присутність інших осіб, що ставлять ці самі вимоги до діяльності. Позитивний елемент – це вимога, що становить умову життя загалом, а негативний елемент обмежує цю вимогу відповідно до суспільних потреб. У цьому разі ідеться про точне визначення обмежень, які кожен відчуває. Це можна виразити формулою “кожен вільний робити все, що хоче, при цьому припускаючи, що він не порушує такої ж свободи іншого” [24, с. 476].

Висновки. Через людську гідність свобода стає основною соціальною цінністю, а щодо справедливості та формальної рівності формує стрижень суспільної організації загалом, що є невід'ємною та основоположною часткою духовності суспільства, створює культуру, духовність, систему цінностей і світосприйняття людини. Як філософська ідея та визначальна соціальна цінність, гідність людини формує усвідомлення суті формальної рівності, справедливості та свободи як цінностей, які уможливають гідне існування людини та її розвиток у суспільстві. Важливу роль наведені цінності відіграють у формуванні соціальних норм, у яких вагоме місце посідають норми права. Крім того, людська гідність і свобода, рівність та справедливість, що від неї походять, є онтологічною основою, основою права як важливого регулятора суспільних відносин, виступають базовими цінностями правової держави і громадянського суспільства [4, с. 146].

Тож можна зазначити, що кожен із нас є багатим, оскільки наділений свободою. Адже, маючи свободну волю, людина має право діяти за власними переконаннями, спираючись на душевні переконання та законодавчі норми. Проте не варто забувати, що ми повинні правильно розуміти поняття свободи, адже неправильне його трактування приведе нас до вседозволеності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Донченко О. П. (2009). Свобода як категорія права (герменевтичний аспект). *Актуальні проблеми держави і права*. № 50. С. 45–50.
2. Пожар М. О. (2012). Генезис права на особисту недоторканність в історії політико-правової думки. *Актуальні проблеми держави і права*. № 68. С. 145–152.
3. Цалін С. Д. (1998). Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. Харків: Основа. 329 с.
4. Гришук О. В. (2007). Людська гідність у праві: філософські проблеми. Київ: Атіка. 432 с.
5. Гобгауз Т. Леонард. (2002). Апологія свободи. Лібералізм: антологія. Київ: Смолоскип. 1122 с.
6. Сліпущко О., Яременко В. (2005). Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ: Аконіт. Т. 3. 864 с.
7. Філософія права: навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заінчковський та ін. (2000); за заг. ред. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. Київ: Юрінком Інтер. 336 с.

8. Шершеневич Г. Ф. (2001). История философии права. Санкт-Петербург: Лань. 528 с.
9. Фихте И. Г. (1998). Несколько лекций о назначении ученого; Назначение человека; Основные черты современной эпохи: сборник / пер. с нем. Минск: ООО "Попурри". 480 с.
10. Левіщев Я. Значення права на свободу та особисту недоторканність: загальнотеоретичний аналіз. URL: <https://www.academia.edu/6285080B296>
11. Берлін І. (1998). Дві концепції свободи. Сучасна політична філософія: антологія / упоряд. Я. Кіш; пер. з англ. Київ: Основи. С. 56–113.
12. Гумбольдт В. (2003). О пределах государственной деятельности: пер. с нем. Москва: Социум, Три квадрата. 200 с.
13. Гоббс Т. (2000). Левіафан: пер. з англ. Київ: Дух і Літера. 606 с.
14. Речицкий В. (2007). Символическая реальность и право. Львов: ВНТЛ Классика, 730 с.
15. Монтескье Ш. Л. (1955). О духе законов. Избранные произведения: пер. с фр. Москва: Госплитиздат. С. 155–733.
16. Погребняк С. П. (2008). Негативна і позитивна свобода в умовах демократичної соціальної правової держави. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Сер. "Юридические науки"*. Т. 21 (60), № 2. С. 67–73.
17. Ершов Ю. Л. (2001). Принцип свободы договора и его реализация в гражданском праве Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Екатеринбург, 166 с.
18. Осядла М. В. (2013). Аксіологічний вимір категорії "свобода в праві". *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. № 61. С. 51–57.
19. Рабінович П. М., Хавронюк М. І. (2004). Права людини і громадянина. Київ: Атіка, 464 с.
20. Сливка С. С. (2005). Природне та надприродне право: у 3 ч. Ч. 1: Природне право: історико-філософський погляд. Київ: Атіка. 224 с.
21. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнар. док. від 04.11.1950 (в ред. від 02.10.2013). *База даних "Законодавство України"* / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
22. Кальной И. И. (2006). Философия права: учебник. Санкт-Петербург: Юрид. центр "Пресс". 259 с.
23. Губин В., Некрасова Е. (2000). Философская антропология: учеб. пособие для вуз. Москва: ПЭР СЭ; Санкт-Петербург: Университет. книга. 240 с.
24. Спенсер Г. (1999). Опыты научные, философские, политические. *Антология мировой правовой мысли: в 5 т. Т. III. Европа. Америка: XVII–XX вв.* / под ред. Г. Ю. Семигина. Москва: Мысль. 829 с.

REFERENCES

1. Donchenko O. P. (2009). *Svoboda yak kategoriya prava* [Freedom as a category of law] (germenevtychnyj aspekt). Aktualni problemy derzhavy i prava. 50. P. 45–50.
2. Pozhar M. O. (2012). *Genezys prava na osobystu nedotorkannist v istoriyi polityko-pravovoyi dumky* [The genesis of the right to personal integrity in the history of political and legal thought]. Aktualni problemy derzhavy i prava, 68, pp. 145–152.
3. Czalin S. D. (1998). *Pryncyp svobody voli v istoriyi socialnoyi filosofiyi ta filosofiyi prava* [The principle of freedom of will in the history of social philosophy and philosophy of law]. Xarkiv: Osnova, 329 p.
4. Gryshhuk O. V. (2007). *Lyudska gidnist u pravi: filosofski problemy* [Human dignity in law: philosophical problems]. Kyiv: Atika, 432 p.
5. Gobgauz T. Leonard (2002). *Apologiya svobody. Liberalizm: antologiya* [Apology of freedom. Liberalism: an anthology]. Kyiv: Smoloskyp, 1122 p.
6. Slipushko O., Yaremenko V. (2005). *Novyj tlumachnyj slovnyk ukrayinskoyi movy* [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]: u 3 t. Kyiv: Akonit, T. 3. 864 p.
7. *Filosofiya prava*: (2000) [Philosophy of law]: navch. posib. / O. O. Bandura, S. A. Bublyk, M. L. Zainchkovskiy ta in.; za zag. red. M. V. Kostyczkogo, B. F. Chmilya. Kyiv: Yurinkom Inter, 336 p.
8. Shershenevych G. F. (2001). *Istoriya fylosofyy prava* [History of the philosophy of law]. Sankt-Peterburg: Lan, 528 p.

9. Fyhte Y. G. (1998). *Neskolko lekcyj o naznachenyj uchenogo; Naznachenyje cheloveka; Osnovnye cherty sovremennoj zpoxy: sbornyk* [Purpose of the person; The main features of the modern era: a collection]/ per. s nem. Mynsk: OOO "Popurry", 480 p.
10. Levishhev Ya. *Znachennya prava na svobodu ta osobystu nedotorkannist: zagalnoteoretychnyj analiz* [The importance of the right to liberty and security of person: a general theoretical analysis]. URL: <https://www.academia.edu/6285080B296>
11. Berlin I. (1998). *Dvi koncepciyi svobody. Suchasna politychna filosofiya: antologiya / uporyad* [Two concepts of freedom. Modern political philosophy: an anthology]. Ya Kish; per. z angl. Kyiv: Osnovy, P. 56–113.
12. Gumbolt V. O. (2003). *Predelax gosudarstvennoj deyatelnosti* [About limits of the state activity]: per. s nem. Moskva: Socyum, Try kvadrata, 200 p.
13. Gobbs T. (2000). *Leviafan* [Leviathan]: per. z angl. Kyiv: Dux i Litera, 606 p.
14. Rechyczkij V. (2007). *Symvolicheskaya realnost y pravo* [Symbolic reality and law]. Lvov: VNTL Klassyka, 730 p.
15. Monteske Sh. L. (1955). *O duxe zakonov. Yzbrannie proyzvedenyya* [About the spirit of laws. Selected works]: per. s fr. Moskva: Gosplytyzdat, pp. 155–733.
16. Pogrebnyak S. P. (2008). *Negativna i pozytyvna svoboda v umovax demokratychnoyi socialnoyi pravovoyi derzhavy* [Negative and positive freedom in a democratic social state governed by the rule of law]. Uchenye zapysky Tavrycheskogo nacyonalnogo unyversyteta ym. V. Y. Vernadskogo. Ser. "Yurydicheskye nauky", T. 21 (60), 2, pp. 67–73.
17. Ershov Yu. L. (2001). *Pryncyp svobody dogovora y ego realizatsiya v grazhdanskom prave Rossyjskoj Federatsyy* [The principle of freedom of contract and its implementation in the civil law of the Russian Federation]: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.03. Ekaterynburg, 166 p.
18. Osyadla M. V. (2013). *Aksiologichnyj vymir kategorii "svoboda v pravi"* [Axiological dimension of the category "freedom in law"]. 61, pp. 51–57.
19. Rabinovych P. M., Xavronyuk M. I. *Prava lyudyny gromadyanyna* [Human and civil rights]. Kyiv: Atika, 464 p.
20. Slyvka S. S. (2005). *Pryrodne ta nadpryrodne pravo* [Natural and supernatural law]: u 3 ch. Ch. 1: Pryrodne pravo: istoryko-filosofskyj poglyad. Kyiv: Atika, 224 p.
21. *Konvenciya pro zaxyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod* [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]: mizhnar. dok. vid 04.11.1950 (Baza danyh "Zakonodavstvo Ukrayiny" / Verhovna Rada Ukrayiny. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004
22. Kalnoj Y. Y. (2006). *Fylysofiya prava* [Philosophy of law]: uchebnyk. Sankt-Peterburg: Yuryd. centr Press, 259 p.
23. Gubyn V., Nekrasova E. (2000). *Fylosofskaya antropologiya* [Philosophical anthropology]: ucheb. posobye dlya vuz. Moskva: PĖR SE; Sankt-Peterburg: Unyversytet. kn., 240 p.
24. Spenser G. (1999). *Oisti nauchnie, fylosofskye, polytycheskye. Antologiya myrovoj pravovoj misly* [Anthology of world legal thought]: v 5 t. T. III. Evropa. Ameryka: XVII–XX vv. / pod red. G. Yu. Semygyna. Moskva: Misl, 829 p.

Дата надходження: 27.07.2021 р.

Ivanna Shcherbai

Institute of Jurisprudence and Psychology of
Lviv Polytechnic National University,
Higher education laboratory assistant

VALUES OF HUMAN RIGHTS AND FREEDOMS IN THE REALIZATION OF HUMAN DIGNITY

Human freedom has been evolving over the centuries, so it is quite ambiguous and does not stand still, and is still a topical issue for many scientists.

There are many different divisions and definitions of freedom, and each is somewhat interesting and relevant. But freedom is the value of man, which is given to him by God and through which man can act of his own free will, without succumbing to circumstances.

The value of rights and freedoms is currently a very relevant topic, as most of our rights and freedoms are limited due to certain material and spiritual values. After all, working at work or in any structure, we often can not do as we see fit, we are always over people who control our actions and behavior in certain life situations. We cannot always use our freedom to the fullest because of certain spiritual and moral convictions.

The natural state in which people lived is a very interesting example for today's society. After all, once people had unlimited freedom and were equal. There were no poor or rich, everyone had the same opportunities, and today's people have forgotten their beginnings. Although people once did not have laws, rules that limited their freedom, but they were able to express freedom from the heart, today's society has something to learn and strive for.

It should be emphasized that freedom in its understanding is not associated with impunity and permissiveness, but on the contrary sets certain legal limits according to which the individual must act. Only when people can understand the true meaning of freedom will we be able to enhance their legal culture and legal understanding. To do this, the public services can create some legal advice to make people more legal.

Key words: freedom; natural law; human dignity; human value.